

# Meaning & Metaphor

## פרשת וארא תשפ"ו

1a

P. Shenot

<sup>22</sup> Moses returned to HASHEM and said, "My Lord, why have You done evil to this people, why have You sent me?" <sup>23</sup> From the time I came to Pharaoh to speak in Your Name he did evil to this people, but You did not rescue Your people."

<sup>1</sup> HASHEM said to Moses, "Now you will see what I shall do to Pharaoh, for through a strong hand will he send them out, and with a strong hand will he drive them from his land."

EXODUS

6 / 2-8

### PARASHAS VA'EIRA

<sup>2</sup> God spoke to Moses and said to him, "I am HASHEM. <sup>3</sup> I appeared to Abraham, to Isaac, and to Jacob as El Shaddai, but with My Name HASHEM I did not make Myself known to them. <sup>4</sup> Moreover, I established My covenant with them to give them the land of Canaan, the land of their sojourning, in which they sojourned. <sup>5</sup> Moreover, I have heard the groan of the Children of Israel whom Egypt enslaves and I have remembered My covenant. <sup>6</sup> Therefore, say

2

Artscroll - chumash

<sup>22</sup> [God] spoke. In this context the root דבר connotes harsh speech: The Torah implies that God rebuked Moses for his previous complaint that God had not made his mission successful (Rashi).

<sup>1</sup> I am HASHEM. This term implies God's trustworthiness to carry out His word, which includes punishment for sin and reward for virtue. Thus, God began His rebuttal of Moses

by assuring him that His pledge to the Patriarchs would be fulfilled, and that Moses had been sent as His emissary to do so (Rashi). The reason that Moses' arrival in Egypt was followed by an immediate intensification of the slavery was that the Egyptians could not be punished until their "measure of sin" was full, for God is patient even with the wicked. By his cruel decree to deny straw to the hapless slaves [5:7], Pharaoh had reached his nadir and so the process of the Exodus and the punishment of Egypt could now begin. Thus, God's response to Moses was that, far from coming to Egypt in vain, his arrival expedited the process of the Exodus, which was about to begin (Mizrachi).

6

3

לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה, עם כל זה חזר ואמר לו אמירה רכה, אני הוי', לאשר כי באמת הבין משה וידע שלא נכון לדבר כן עם הקב"ה, ושהוא ראוי להיענש על זה, אך להיותו מוסר גופו ונפשו עבור הצלת ישראל, השליך נפשו מנגד והטיח דברים כלפי מעלה, ולכן, מחמת שכל פעולתו לא היתה אלא מצד מסירות נפשו בעד ישראל, זכה לאספקלריא המאירה של שם הוי', מה שלא זכו לזה האבות, שלא נגלה אליהם אלא בשם שד"י, כי הם לא היה להם ציבור, למסור נפשם עליהם, עכ"ד הק'. והמה דברים מפורשים במדרש (ש"ד ו. א), שעל דבר זה ביקשה מדת הדין לפגוע במשה, הדא הוא דכתיב וידבר אלקים אל משה, ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דיבר כן חזר ונהג עמו במדת הרחמים, הה"ד ויאמר אליו אני ה'.

וזהו אמרת דרכם והילוכם בקודש של מנהיגי ישראל, כדאיתא במדרש חזית

עליון

לתתך

פח

צריך להבין את השינוי בנוסח הפסוק, פתח באלקים, מדת הדין וגומר במילים אני ד' מדת הרחמים?

ביאר הגה"צ רבי זיידל אפשטיין זצ"ל משגיח ישיבת תורה אור: בסוף הפרשה הקודמת (ה. כב) אמר משה להקב"ה "למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" כותב רש"י "וא"ת מה אכפת לך, קובל אני על ששלחתי".

משה רבנו התלונן על שתי דברים. ראשית, למה הרעות לעם הזה, שלא רק שלא הצילם, עוד היו בהנהגה של הסתר פנים. וכן, תמה, למה נשלח הוא לשליחות כזו, והקב"ה ענה לו בתביעה על טענותיו לגבי שליחותו, אמנם, לכאורה לא מצינו תשובה על שאלת "למה הרעות"? עוד צריך להבין שהקב"ה אומר לו את שמו ולכאורה על זה לא נשאל לגמרי?

4 זמן נכסה

א. צריך ביאור עצם הדבר, במה ענין ההנהגה בשם הוי', מהוה תשובה לטענת "למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי".

ב. צריך להגדיר ולבאר את שתי ההנהגות הללו, הנהגת אל-ש-ד"י שנהג בה הקב"ה עם האבות, והנהגת שם הוי' שהוא נוהג בה עם ישראל מעת יציאת מצרים.

רסט

מוביה

וארא

שערי

5

שאותן פעולות עצמן שעושה למען השגת רצונו, הן הם הסיבה שיהיה כמו שנגזר מאתו ית', עיין שם].

אמנם באמת כל מה שאמר משה למה הרעותה לא היה עבור עצמו, רק מחמת צערם של ישראל, כמו שכתב החת"ם (ריש פרשה זו) בפירוש הכתוב וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', שאף שתחילה דיבר אתו קשות, כפירוש רש"י ו"ל וידבר אלקים אל משה, דיבר אתו משפט על שהקשה

28 נאות וארא דשא

\* וכדברי משה רבנו, מסתתרת איזו נימא של התפעלות והערכה על פרעה, כאילו הינו בעל כח וגבורה, וכאילו יש בידו להחליט, ולהתנגד להחלטות השי"ת ואף להצליח! שהרי כך הוא מצהיר בפני השי"ת "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך!" כמי שאומר שפרעה מהווה מכשול בדרך, פרעה הוא קיים וחזק ובעל יכולת! על מלים אלו, מצא הקב"ה דרך פשוטה, קלה ומקורית להוציא את ההרהורים האלו מלבו של משה: "ילך אל פרעה בבוקר, הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור" מסביר רש"י: "הנה יוצא המימה, לנקיו, שהים עושה עלמו אלוה ואומר שאינו צריך לנקיו ומשכס ויוצא לנילוס ועושה שם נרכיו".

לכאורה על שום מה הפרט הזה? ומדוע לא לדבר אליו בארמנו, בצורה מכובדת כיאות למלכים? הרי חייבים לנהוג כבוד גם במלכי האומות? ואיך לקבל השפלה כזו, עשיית הצרכים הגופניים הכי משפילים, ודוקא שמה לתפוס אותו ולדבר עמו! אך, הוא אשר אמרנו, כדי להוציא מלב האדם את ההתפעלות שלו מבן אדם אחר, הדרך הפשוטה ביותר היא הזכרת היותו בן אדם עם מילוי הפונקציות הגופניות השפלות ביותר.



עיקר דבריו של הקב"ה אל משה, שמה שאתה סבור שהיא הנהגת מידת הדין – "למה הרעות לעם הזה", הרי היא הנהגה שכל כולה רחמים, שהרי על ידי קושי השעבוד יצאו ממצרים קודם ארבע מאות שנה, ומחמת שהרע לעם הזה יצאו ממצרים, ואם לא כן הם היו צריכים להיות ארבע מאות שנה במצרים כמו שנגזר בברית בין הבתרים.

ידוע בשם הגר"א שאמר על הכתוב: "וימררו את חייהם בעבודה קשה", שהטעמים שלו הם קדמא ואזלא, כי קושי השעבוד שהיה לישראל הוא קידם והלך להביא את הקץ, שעל ידי מירור חייהם זכו לגאולה קודם זמנה. וכן "קדמא ואזלא" הוא בגימטריא "קץ", שזהו מנין השנים שהופחתו להם מחמת קושי השעבוד. נמצא שבתוך "וימררו את חייהם" שהוא הרע, מונח בזה ההטבה הגדולה של הקדמת הקץ.

12 110 □ THE POWER OF A VORT

R. F.

*Parashas Va'eira begins with Hashem chastising Moshe for expressing doubt. "I made many pledges to Avraham, Yitzchak, and Yaakov that they never saw actualized in their lifetimes," Hashem points out, "yet they never expressed doubt."*

When contemplating this series of events on a human level, the reactions of both the Jewish policemen and Moshe Rabbeinu are entirely understandable — and even predictable. We humans are bound by time and space. Our perspectives on life are extremely narrow. We experience the circumstances we are in at any given moment, and rarely are we able to see beyond them.

But in a moment of candor, we can admit to ourselves that this hyperfocus on a fleeting moment does not provide an accurate picture of our circumstances.

If a person were to walk up to the most beautiful painting in the world and stick their nose right up to the canvas, they would not be able to appreciate any of the beauty of the

painting. "I only see one color," they might say, or "The colors contrast too sharply and wildly." The only way to appreciate a painting is to stand back and take in the entire masterpiece.

Perhaps this is what the Gemara (*Berachos* 10a) means when it alters the *pasuk*: ואין צור כאלהינו, *there is no Rock like Hashem* (*Shmuel* 12:2) to read: אין צור כאלהינו, *there's no artist like Hashem*.

Hashem has painted a beautiful mural. What's the biggest mural you've seen? The size of a full wall? Hashem's mural stretches from the beginning of time to the end of time. Our problem is that we try to make sense of what the Artist is trying to convey in the entire mural when we are only able to view a tiny section of it.

This is what happened to the Jews in Egypt after Moshe's first encounter with Pharaoh. When Moshe first informed them that they would be redeemed by Hashem, their spirits were raised, only to be dashed shortly thereafter. Not only did their situation not improve; it got much worse.

בסוגיות השליחות שבחושו משפט ואבן העזר אין השולח מלווה את השלוח. מיד לאחר מינויו, נעשה הוא, השולח, בא כוחו של השולח ועושה הכול מדעתו בלא עזרת השולח ובלא נוכחותו. ואולם שעה שרשב"ע ממנה את האדם להיות שליח, אין הוא עוזב את השליח לנפשו. הוא מלווה אותו בכל דרכיו ומשתתף בכל מעשיו. בלי סיועו ועזרתו של השולח, לא היה השליח יכול לעשות מאומה: "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בניו בו: אם ה' לא ישמור עיר, שוא שקד שומר" (תהילים קכז, א). ושמה תשאל: הרי הן הבונים והן השומרים הם שלוחיו של הקב"ה, "ושלוחו כמותו"! — אולם השליחות הוא עניין פאראדוקסאלי. השולח עושה את הדבר שהשליח נצטוו עליו. כל מה שצריך השליח לעשותו הוא רק להושיט יד מסייעת, ההלכה (בשבת צג) קובעת, כי במצב של שני אנשים העושים מלאכה אחת בשבת, "זה יכול וזה אינו יכול", הדין הוא, כי ה"יכול" חייב ו"מסייע" אין בו ממש. (אם "אינו יכול" — גם לסיועו אין ערך). אולם בורא העולם הוא רב חסד והוא נותן לו לאדם האפשרות להיות נודע כבונה, כמחבר וכיוצר. והואבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים" (בראשית כח, כב) — כדי שיוכל האדם לבנות בית מקדש, צריך הוא — האדם — בתור שלוחו של הקב"ה, להרים אבן, כדרך שעשה יעקב. השאר כולו כבר "יבנה" על ידי השולח. אולם האדם יהא נודע וממורס כבונה.

הדרך הנפוצה ביותר למעשה השליחות היא "פיו כפי וידיו כידיו", "דיבורו כדבורו" וכו'. לאחר המינוי, השליח הולך ואומר ועושה בהתאם, כאשר נגלה הקב"ה אל משה, ובטרם הואיל משה לקבל על עצמו את השליחות, הוא טען "מי אנכי, כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים"? (שמות ג, יא). היינו, אין הוא יכול למלא את השליחות. אז אמר

לו הקב"ה: משה, הרי זו טעות בידך; הסבור אתה, כי יש לך דין ודברים עם יחסי שליחות רגילה שב"חושן המשפטי": אני אשלחך אל פרעה, ואני עצמי אתחבא בגוני ערבות, בגבהי שחקים ואשאר בבחינת "אל מסתתר" בשפיר חביון. אילו הייתי מטיל עליך שליחות מהסוג המקובל, בוודאי הייתי נוהר בדך, כי אי אתה מסוגל כלל למלא ולקיים את השליחות. אלא, משה, יש לך כאן שיח ושיג עם שליחות מסוג אחר לגמרי: בשליחות זו השולח אינו עוזב את השלוח, אף לא לרגע אחד. הוא מלווה אותו תדיר ומדבר בשבילו: "ויאמר כי אהיה עמך". אתה בעצמך תשתכנע, כי ההבטחה היא אמת, כאשר לאחר שבעה שבועות לצאת בני ישראל ממצרים יענו כל היהודים קול אחד "נעשה ונשמע"! אז תשתומם בוודאי הכיצד נשתנו בריות אלה כה מהר! כיצד הצליחו עבדים אלה להתרומם למעלת "ממלכת כהנים וגוי קדוש"? מי הוא זה אשר יצר את מעשה הבריאה מחדש, את המהפכה המופלאה הזו, אם לא השולח בעצמו? שמה יכול היה השלוח לבדו לעשות את כל אלה? "וזה לך האות, כי אנכי שלחתיך", כי בשליחותי שלי אתה פועל, כי "אנכי" אלך ואלווה אותך — "בהוצאתך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה".

ממילא אסור לאדם לומר כי השליחות קשה עליו יותר מדי; אם השולח הולך עמו בדרך, יכול משה, "יכבד פה וכבד לשון", לשחרר את העם; אם השולח יעזוב את השלוח, הרי לא יוכל אפילו אהרון, שנתברך בכישרון ובכוח דיבור, למלא ולקיים את הדבר. "ידעת כי דבר ידבר" — לא יוכל לתרום כי הוא זה: "אנכי" חייב להיות עמכם — עמד ועם אהרון גם יחד. "ואנכי אהיה עם פך ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר תדברון". ממילא מוסמך אתה ממש כמו אהרון.

10 א"ת ציון

אלא, זה גופא התשובה, הקב"ה אמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (בראשית טו, יג) "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדם ועינו אותם ד' מאות שנה" נגזר על כלל ישראל להיות בגלות מצרים ד' מאות שנה ולמעשה יצאו כעבור מאתיים ועשר שנים. ואכן, בשעת יציאת מצרים טען עוזא שר של מצרים שעדיין לא הגיע זמנם לצאת, אלא שהקב"ה ראה שאם ישראל ירדו ממצב של מ"ט שערי טומאה לשער ה', לא יוכל להוציאם לאחר מכן, אמנם מה יעשה עם הבטחתו שישראל ישתעבדו במצרים ארבע מאות

שנה, לכן הקשה את השעבוד כך שכל קושי העבודה של ארבע מאות יתרכך במאתיים ועשר שנים והודות לקושי השעבוד יוכלו לצאת קודם מצרים.

נמצא שדוקא קושי השעבוד עצמו הוא חלק מתהליך הגאולה וכולו רחמים.

זהו פירוש הפסוק "וידבר אלקים" היינו מדת הדין, ויאמר אליו "אני ד" — רחמים, פירוש, אתה רואה אמנם מדת הדין, אולם האמת היא אני ד', תעמיק ותראה שכולו רחמים וחסד.



~ They were staring at a moment in time — a snapshot — and they were unable to see the bigger picture.

In this world, we are often struck by the question, "Why do the righteous suffer and the wicked prosper?" There is no one complete answer to a question that dates all the way back to Adam HaRishon, but part of the answer is that we are viewing a small increment of time, and we fail to see the bigger picture. Therefore we question.

The *Hadar Zekeinim* says that one of the ways in which Hashem is unique is that a human surgeon uses a scalpel to cut and bandages to heal the wound. He cannot use the scalpel to close the wound. Hashem uses the very same instrument to inflict a wound and to heal it.

~ The *Hadar Zekeinim* cites Yosef as an example of this concept. Yosef was sold into slavery by his brothers because of his dreams — as they sold him they said, "Now let's see what will become of his dreams" — and he was elevated to the

position of viceroy because of his ability to interpret Pharaoh's dreams.

Had we frozen the frame in the middle of Yosef's story and asked, "Are his dreams a good thing?" the answer might well have been *no*. Only later do we realize that the cause for Yosef's woes also become the source of his salvation.

This happens throughout Jewish history. Sometimes we are fortunate enough to understand Hashem's ways in hindsight.

~ Rav Moshe Mordechai Epstein, the *Rosh Yeshivah* of Slabodka, would point to the events of 1492 as a prime example of this concept.

Imagine living in Spain in 1492, when two events occurred nearly simultaneously. King Ferdinand and Queen Isabella gave the Jews of Spain the choice of converting to Christianity or leaving the country penniless. The Jews had built Spanish society, and a Jewish minister had financed Ferdinand and Isabella's regime from his own fortune. How unjust it was to be thrown out in such a brutal fashion! What would we have thought had we lived through that edict? We might have thought to ourselves: *Just wait — Spain is going to get it. Hashem will not allow this injustice to go unpunished.*

~ In reality, at the very same time, Columbus set sail and discovered the greatest bonanza ever. The discovery of the New World and all its previously hidden bounty made Spain a wealthy and powerful country: the world superpower of the time.

It took almost a full century for the Spanish Armada to be defeated — long after the exiles from Spain had passed on to a Better World. They never saw Spain receiving Divine retribution. They may have gone to their graves thinking, *זו תורה וזו שכר*, *This is Torah and this is its reward? Is it fair that Spain receives this windfall just as they expel us?*

And do you realize how long this question actually persisted?

~ Not one century, not two centuries, but close to four centuries. It was only at the turn of the 19th century that Jews began to immigrate en masse to the United States to escape the increasingly brutal conditions on the European continent. America became the haven for multitudes escaping the pogroms in Czarist Russia and later for so many Holocaust survivors as well.

~ America, the discovery of which was financed — and greatly benefited — a Spanish government trying to rid the world of Jews, ended up saving a great segment of Klal Yisrael.

• The same Spanish government served as Hashem's scalpel, and His bandage.

This is *Hashgachah* at work. Hashem is an Artist, but to human eyes, the painting is still in progress. History is still being written.

In Egypt, Bnei Yisrael complained to Moshe, "Why did you make the situation worse? Now we have to suffer even more!" Little did they realize that this *koshi hashibud*, increased suffering, cut 190 years off the original 400 years they were supposed to be enslaved. Furthermore, had they remained in Egypt longer than the 210 years they were actually there, they would have sunk to a spiritual nadir from which they could never have emerged. Pharaoh's decree to increase their workload actually saved them, but many Jews in Egypt went to their graves without witnessing that salvation. They were only able to see Hashem's painting from up close, and they missed the bigger picture.

~ The message of Egypt and the message of Spain is that we cannot see the full picture while living through an event. One day — may it be speedily, in our time — we will merit to see how Hashem used the Holocaust and Islamic terror not only to deliver a blow, but also to deliver us from all our woes.

And then we will appreciate the Master Artist's full masterpiece.

74 / Reb Chaim's Discourses — Parashas Vayetzei

16

R' Shmuelsky (SM)

Why do you say, O Yaakov, "... my way is hidden from God?" (Yeshayahu 40:28). Yaakov never said an idle word save on this occasion. The Holy One, Blessed is He, said, "I am busy crowning your son [Yosef] king and you complain that I am treating you badly?" Thus it says, "Why do you say, Yaakov, 'my way is hidden from God?' " (Bereishis Rabbah 91:13, according to the text of the *Matnos Kehunah*).

~ Yaakov was criticized for looking at the details and particular events, while ignoring the total picture. If one looks at particulars, one gets a distorted view of how things really are. Yaakov suffers when looking at Yosef's disappearance itself; but it is the beginning of Yosef's monarchy when looked at in context of subsequent events.

This then is the reason that there are no פירושים פשוטים because it is the beginning of the history of the children of Israel and as such one should not and may not contemplate any part of Israel's history separately. Israel's history, of which נִצָּח is the beginning, can be understood only as a whole, not each event by itself.

This was the greatness of Nachum Ish Gamzu. His response to the events that occurred to him was not merely a demonstration of simple faith, but rather a perspective of events in their overall context. While each event in its own was bad, 'this too' would add up to a benevolent total, which in fact it did. He was able to view God's deeds with the approach of מִשְׁפָּטֵי ה' אֱמֶת צִדְקוֹ יָחִיד, God's judgments are true, they [His deeds] are righteous when taken all together (Tehillim 19:10).

17

~ The Vilna Gaon writes in a letter to his family, "Bear in mind, about that which you laugh today you will cry tomorrow, and about that which you cry today you will laugh tomorrow." The Gaon was in fact admonishing his family not to react to situations in the context of their momentary effect but rather in the context of the wholeness of a person's existence, this world and the World-to-Come.



This profound perception of events in their broader and macro-cosmic scope is portrayed in *Megillas Esther*. Events that took place over a period of a decade are fitted together to give a broad picture of the events that occurred in Shushan. The sin of the Jewish people participating in the feasts of Achashverosh, the preparation of Mordechai and Esther as Israel's saviours, the decree against Israel and their subsequent triumph are all details that comprise the broader

story of Purim. So remarkable is the fitting together of disparate events and their portrayal in the *Megillah* that it is the opinion of our Sages that it was written by the Divine spirit; it being questionable whether human intelligence is capable of comprehending the grand picture all by itself (*Megillah* 7a).

This then is the eternal answer to our questions concerning God's justice. Iyov asked, "Who shall tell me that I would find Him... and present my case before Him?" (*Iyov* 23:2). To which the Holy One replied, "Where were you when I established the earth?" (*Iyov* 38:4). At the time of creation the entire tapestry of history had already been woven as it says, "He showed Adam each generation and its leaders" (*Sanhedrin* 38b). One who attempts to understand history frame by frame is doomed to failure. It is only by placing events in their universal context that one can truly perceive God's handiwork.

23

קב • עמק הפרשה • כל דעבד רחמנא - לטב עבד

### השעבוד הקשה כגורם לקיצור שנות השעבוד

ומעתה נוכל ליישב על נכון את דברי ה' למשה "לא לחינם שלחתיך אלא לקיים דבריו", ברור ופשוט שלא חשב משה אף לרגע שנשלח לחינם, רק הוא תמה "למה הרעות" כי לא אמרת לי אלא שיחזק פרעה את לבו ולא ישלח את העם אבל לא שיכבד עליהם הרע. ואם תאמר שעדיין לא הגיע הקץ להקל מעליהם השעבוד וזה הוא סיבת הרע אם כן "למה זה שלחתי" בזמן זה, והיה לך להמתין עד קץ השעבוד (אור החיים הק' שם ה, כב).

### "עתה תראה" - "אני ה'!!" לראות את החדש

וזה מה שהודיע ה' למשה, על אף שנראה לך שבעצם שליחותך לפרעה נגרם הכבדת השעבוד על עם ישראל, דע לך שאין זה מציאות של דבר רע עבורם כיון שהכל נעשה כדי להחיש גאולתם, לקיים את הגזירה של "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", ובתוספת השעבוד הקשה והמפרך ייצאו קודם הזמן שהרי אילולי זה היו צריכים לעבוד ארבע מאות שנה תמימות.

ומה שאמר לו בתחילת פרשתנו "אני ה'!!" נראה שזו תוספת לאמירתו הקודמת "עתה תראה", להשיעו שלא רק שהכל נעשה בחשבון ובדקדוק נפלא, להיטיב בסופו של דבר עם עם ישראל, אלא אף - "אני ה'" אשר נותן את הכח והאפשרות לקיום מציאות של שעבוד, וכל רגע שהשעבוד קיים הוא מכח גזירתי, וממילא בודאי שאין מציאות של העדר טובה יוצאת מתחת ההשגחה העליונה.

פנינה נפלאה זו אף מתבארת מדברי הספורנו על הפסוק "אני ה'" וז"ל - "אני ה' מקיים המציאות, לא ממציאו בלבד, אבל (אלא) גם מקיימו, שאין לנמצאות שום ישות וקיום זולתו מה שאני משפיע עליהם, כאמרו "אתה מחיה את כולם" ומזה יתחייב שאין לשום נמצא קיום מציאות בלתי רצוני". ע"כ.

כשנעמיק להתבונן בלשון הפסוק נמצא כי רעיון זה טמון בו בין השיטין, בתחילה פתח "וידבר אלהים" ולבסוף סיים "אני ה'", וידוע כי שם 'אלהים' רומז למדת הדין, ואילו שם 'הוי"ה' כוונתו לגילוי מדת הרחמים, וזהו שהודיענו הכתוב, הגם שתחשוב בענינים מסוימים שמתנהגים איתך בהנהגה קשה, במדת הדין, יש לך לידע כי לבסוף תראה תראה שהכל הוא רחמים גמורים, ורק מבני אדם נבצר מלהבין עקב קטנות השגתם במהלכי שמים.

מחמת זה שעבוד קשה לבניי, אל תחשוב שזה בחינם ונצמח מזה רק רע, אלא מדבריה הכל כדי לקיים מה שגזרתי ועבדום ארבע מאות שנה, דבתוספת השעבוד ייצאו קודם הזמן, והתקיים מאמרי ארבע מאות שנה, ולולי זה היו צריכים לעבוד את כל הארבע מאות שנה בשלימות.

### נסתרים דרכי ה'

נמצאנו למדים מכאן מוסר גדול, נסתרים הם דרכי ה' מה שלאדם נדמה שהוא רע, ובא בטענה לקב"ה "למה הרעותה" אינו אלא טובה גדולה בשבילו, על כל דבר צריך לומר כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, או גם זו לטובה.

הלון התבה • פרשת וארא

י נה חסא (א)

זאת, מן האבות שלא הגיעו למעלת הנובאה במדרגה גדולה כמוהו, ולא אמרו לו כן ולא הרהרו אחר מדותיו...".

**ובשל"ה** הק' מבאר וז"ל "וידבר אלקים אל משה, דיבר אתו קשות על שהקשה לדבר "למה הרעות" שהרהר אחר מדותיו של הקב"ה... ע"כ צריך האדם להיות נזהר במאוד, שלא ירהר אחר הקב"ה במה שמשפיע עליו, אם טוב אם רע, כי ה' הוא הצדיק, ולפעמים האדם חושב שדבר זה הוא רע, והאלקים חשבה לטובה".

**התורה** הק' מלמדת אותנו, להאמין לדעת ולקבוע במחשבתנו, שגם אם רואים אנו, מידת הדין, זה בעצם "אני ה'" מדת הרחמים, וזה יסוד מעיקרי האמונה, לא להרהר אחר מדותיו, אלא להאמין שאף שדבר זה נראה רע, אין זה כי אם טוב גמור.

מוסר

וארא (א) י נה חסא

20 דרכי

ונראה לומר שהטענה למשה לא היתה על שצעק על צרת עמו מתוך מרירות הלב - אלא על הביטוי למה הרעותה לעם הזה? אמר לו הקב"ה אתה מהרהר אחר מדותי, כי במדות של הקב"ה אין רע, כל מה דעביד רחמנא לטב הוא עביד. כשצעק להקב"ה למה יחרה אפך בעמך? לא התרעם הקב"ה, כי הצדיק צריך לצעוק ולבטל הגזירות, אבל מה שאתה אומר "למה הרעותה", שעשיתי רע, בזה אתה

מהרהר אחר מדותי. האבות הבינו כי כל מה דעביד רחמנא לטב הוא עביד, ואתה מהרהר אחר מדותי שאני עושה רע, "וידבר אלקים אל משה" ז"א המדת הדין ויאמר אליו אני ה' - מדת הדין היא רחמים. והרי רואים כי במכירת יוסף כתוב

22 מפי ספרים וארא וסופרים שמו

אדם לברך על הרעה בשמחה כשם שהוא מברך על הטובה" (ברכות נד.) כי הכל לטובה ולתועלת.

והנה כתיב (איכה ג. לה) "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", היינו כאשר בא אל האדם איזה סיבה לא טובה ודחקות חס ושלום, הכל הוא לטוב לו, אך הטוב גנוז בגוויה, וכל איש מזרע ישראל מחויב להאמין שהכל הוא לטובתו מאת הש"ת אשר דרכו להיטיב לברואיו ובפרט לזרע ישראל עם סגולתו, ורק לעת הזאת עדיין לא נתגלה הטובה והחסד והוא טמיר ונעלם מחמת שהאיש הלוח עדיין אינו

ובאופן שונה אך דומה פירש את הכתוב "טובה תוכחת מגולה", שיכול האדם לעשות מהתוכחות טובה ולהמתיק מעליו הדינים על ידי "האבה מוסתרת",



מהו?

\* "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס"ב) - כל מעשי הקב"ה כולם נעשים אך ורק לטובה!

**הנהגת ה' רק לטובה - דבר פלא!**

והנה, בפשטות מבינים ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" הכוונה שגם כשהקב"ה מעניש, הדבר יהיה בסוף לטובה. כדאי לאדם לקבל עונש זה מטעם כלשהו, כגון שעל ידו יזכה לעוה"ב.

אלא שאם זו הכוונה, שאף שאיננו מבינים ותופסים את הטובה הטמונה בדברים, מ"מ זהו טוב - חז"ל לא היו אומרים: "לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר 'ברוך הטוב והמטיב', ועל בשורות רעות אומר 'ברוך דיין האמת'". לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב" (פסחים נ"א), כי בעצם גם כיום ניתן לברך "הטוב והמטיב", שהרי אף אם איננו רואים את הטובה, אך אומרים לנו: דעו לכם שהכל לטובה, ואנו מאמינים שאכן כך היא המציאות, וא"כ למה לא לברך "הטוב והמטיב"?

• האמת היא שהדברים עמוקים הרבה יותר. אין זה נכון להגדיר את כל התופעות שישנן בעולם לטובה.

התפיסה הנכונה ב"כל דעביד רחמנא לטב עביד" היא, שכל מעשה ונושא, כל דבר שהקב"ה ברא בעולמו, גם הדין וגם המשפט, הכל באופן פלאי לטובה. לא שניתן לסובב אותו, או להביט על הצד הטוב שלו שהוא לטובה; אלא זוהי אקדריא טובה! כיצד? זהו פלא, "מפליא לעשות". אלו אכן שני דברים הסותרים אחד את השני, ואעפ"כ החיבור ביניהם קיים במציאות!

\* לכן בעוה"ז על בשורות רעות מברכים "דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב", כי אכן זהו דין, זהו עונש, דבר רע, חושך. אלא שיחד עם זאת, באופן פלא - זה לטובה!

כל עוד שאין לנו תפיסה בזה, התפיסה האמיתית כרגע היא שדבר זה הוא "דיין האמת". לא בגלל שאנחנו לא רואים את האמת, אלא שלעיתיד לבוא יתגלה אותו פלא, שה"דיין האמת" עצמו היה "טוב ומטיב". לא שטעינו, אלא שבאופן פלא ה"דיין האמת" הוא לטובה.

25

כאשר שאל משה רבינו את הקב"ה "מה אומר אליהם", אמר לו הקב"ה: את מי אתה רוצה לדעת? יש לי הרבה חילוקי הנהגות, אבל אומר לך דבר שהוא רש הפנימיות של הכל: "אהיה אשר אהיה", כלומר לעתיד לבוא תתגלה אמת ואז תבין שכל מה שהקב"ה עשה הוא לטובה. ופירש רש"י, שהקב"ה אמר שבעצם גם היום זה כך. "אהיה עמהם בצרה זו" - כל הצרות שהקב"ה מביא לאדם הן אכן צרות, אבל באופן פלאי יחד עם הצרות גם הקב"ה נמצא שם.

**מונה - בדברים שהם נגד הגיון ושכל**

זוהי בעצם המידה הנקראת "אמונה". רגילים אנו לחשוב ש"אמונה" עניינה חיוב להאמין בקב"ה. זה ודאי נכון, אך מונח בדברים עומק נוסף.

פעם נשאל מרן הרב מברסק זצ"ל: לעתיד לבוא כשנראה את האמת בעינינו, גם יהיה מקום לאמונה? ענה הרב זצ"ל: תמיד יהיה מקום לאמונה! כי עד כמה שיש, לא נגיע בהשגה עד תכלית הדברים. תמיד יישאר חלק עמוק יותר שעדיין לא השגנו - ובו עלינו להשתמש במידת האמונה!

נמצא, שהפשט הפשוט של אמונה, הוא להאמין בדבר שהוא לגמרי נגד שכל!

בעצם, למושג "אמונה" ישנן שתי משמעויות: האחת - להאמין, והשנייה - מלשון נאמנות, לתת אמון. עבודת האדם אינה רק להאמין שכל מה שהקב"ה עושה הוא לטובה, ושטובתו היא למעלה מכל מושג, אלא עליו לתת אמון בקב"ה ולסמוך עליו שכל מעשיו אינם אלא לטובה, למעלה מכל טבע.

אדם מכיר את הכשרונות שלו ואת היכולות שלו, הוא מצפה מעצמו להגיע למדרגה מסוימת, ולפי זה הוא מסדר את חייו.

אך עליו לדעת כלל יסודי: "הכל לפי רוב המעשה" (אבות פ"ג מ"ו). כלומר, כפי המעשים שאדם עושה, כך הקב"ה נותן לו.

כך גם בענין האמונה. אם אדם יסתכל על עצמו ויגדיר את היכולת שלו כמה הוא מסוגל להתעלות, להשיג, כמה דפים הוא יכול להכניס בתוך הראש שלו, ולפי זה הוא יקבע את מהלך החיים שלו, הרי שאכן כך ייקבעו חייו.

אך מי שמאמין בקב"ה, מי שנותן אמון בקב"ה שכל מה שהוא עושה - הכל לטובה, ובאופן פלא, מבין שגם אם הקב"ה ברא אותו עם כל מיני מגבלות, מגבלות אלו אינן קובעות כלל את האפשרויות של התורה, של התפילה ושל חסד

ה' שביכולתו להכניס בתוך מהלך חייו. זו אינה סתירה אצלו כלל וכלל. ממילא, לא ירהר אחר מידותיו של הקב"ה מדוע בראו כזה מוגבל.

זהו חלק אחד מהעבודה: במחשבה - שלא להרהר אחר מידותיו של הקב"ה, ולהאמין שיש לנו שייכות לגדלות.

החלק השני הוא בדיבור, והיינו בתפילה. כל אחד מתפלל רק על דבר שהוא שייך אליו. על דבר שאין לו כל שייכות אליו - לא יתפלל לזכות לו.

27

והנה, סוף כל סוף לכל אחד יש שאיפות לגדלות. מדוע, אפוא, התפילות כ"כ יבשות? כי לא חומדים את הגדלות. ומפני מה לא חומדים דבר זה? כי סבורים שהשגתו לא תיתכן במציאות, זהו דבר בלתי אפשרי. לעשות בתוך כל המגבלות שלי גדלות?!

אם אדם היה מאמין ואף נותן אמון בקב"ה שביכולתו להעניק לו גדלות על אף כל מגבלותיו, הוא היה חומד את הגדלות, וממילא היה מבקש על כך בתפילה בבכיות ובתחנונים, כי זהו דבר ראוי לו, דבר שיש לו שייכות אליו. אם אינו חומד את הגדלות, אין זאת אלא משום שאינו מאמין באפשרות השגתה.

כך גם בחלק השלישי - המעשה. זה שאינו מאמין בקב"ה, שאינו נותן בו אמון, בונה את סדר הלימוד שלו לפי מגבלותיו, כפי המדרגה שהוא רואה בעצמו. אבל מי שהוא מאמין ונותן אמון, הריהו חומד את הגדלות, את העלייה. הוא עושה את כל המאמצים להשיגה, ובצורה כזו הוא מסדר לעצמו את כל סדרי הלימוד והתפילה שלו.

28

אילו רצה הקב"ה שאברהם אבינו ע"ה יזכה רק להנהגה רגילה, טבעית, היה מסתפק בכך שאברהם עושה מעשים טבעיים, לפי סדר העולם. אבל הקב"ה רצה גלגות לאברהם את המידה האמיתית שלו כביכול, שבאופן פלאי כל מה שיעשה לאברהם יהיה כולו לטובה, וכדי לזכות במידה זו היה על אברהם לרכוש אמונה בקב"ה. לשם כך הכניסו הקב"ה למצב של חושך, העמידו בנסיונות כה קשים, עד שהכל היה נראה בעיניו כחושך, לא נראתה אפילו קרן אחת של אור, ושם, במצב הזה, הוטל עליו התפקיד הקשה שלא להרהר אחר מידותיו של הקב"ה!

29

**מתוך החושך הגדול בוקע האור**

זהו היסוד הגדול שלימדה אותנו כאן התורה הק': אם אדם רוצה לזכות לאמיתת חסדו של הקב"ה, למצות מעצמו את מה שהוא באמת יכול, את הגדלות הטמונה בו, ההנהגה עמו היא: "הבטחתי ולא קיימתי" - עליו לעבור את השלב של האמונה. הקב"ה מכניס את האדם לתוך חושך, לתוך כל מיני מגבלות. נראה לו ברור כשמש שהוא לא שייך לכלום - לא שייך לשטייגען, לא שייך להתמדה, לא שייך לתפילה, לכלום. כי בלי לעבור את השלב הזה אכן לא ניתן להשיג גדלות!



כמו כן בענינו. המבט הראשוני אל מעבר למציאות שלנו הוא שהקב"ה ברא את העולם וכל הנבראים, ומרגע שנבראו יש להם קיום ומציאות עצמית, וכיון שרצונו להיטיב הוא מייטיב להם. אבל המבט היותר פנימי הוא להיפך: כיון שמידתו העיקרית של הבורא היא ההטבה, לכן ברא את העולם וכל הנבראים, בכדי שיתקיים בהם ובאמצעותם רצונו להיטיב. כל העולם כולו הוא רק היכי תימצא לקיום רצונו יתברך. המציאות של כל אחד מאיתנו היא לא בשביל עצמנו, אלא כדי שנשמש כאחד האופנים לגילוי הנהגתו יתברך. כל אחד מאיתנו הוא משל למשל כל שהוא, שרק הוא יכול לשמש כמשל בשבילו.

ILLUMINATING OUR DAY R. Zucker 4

### MAN AS A MICROCOSM

Man was the last of the Earth's creations to be formed. Hashem first created the entire world and only then gathered together all of its diverse elements to create Man. He did this so Man would be a microcosm of the whole universe. This means that when one looks at Man, one is, in a sense, gazing at all of Creation. Man is not just

one small part of the world like a gear in a machine. He is a scaled-down, working model of the machine itself! Every element that exists in the larger universe has a correlation in human beings.

But Man is more than just a miniature version of Creation. Chazal teach us that Man's actions directly affect the universe. Just as turning the small hub at the center of a wheel will turn the whole wheel, so, too, each of Man's actions, words and thoughts affect the corresponding part of the universe connected to that particular form of action, word or thought.

Man's thoughts, speech and actions literally have the power to create or destroy. Every thought or word generates a spiritual reality that directly affects the part of the universe's spiritual make-up corresponding to that thought or word. Each *mitzvah* creates a rectifying force, while each *aveirah* causes destruction.

35

### THE PARALLEL DUALITY OF THE UNIVERSE

We have said that Man is composed of two parts. As Man is a microcosm of the universe, this duality must also exist within the universe itself. Man's body must be a model of the Creation's body, and Man's soul must reflect the universal soul.

The Torah tells us of the two distinct parts of the world in its very first statement: *In the beginning of God's creating the heavens and the earth. The Heavens are the source of Man's soul. the heavens, has the numerical equivalent of נשמה, soul.*<sup>2</sup> The body is derived from the Earth.

Avos d'Rav Nassan (30:31) explains how each part of a person's body has a parallel in the Earth, and gives a number of examples. Among them: In *Sheimos* there is the *eye of the Earth*, and in *Bemidbar*, and the Earth opened its mouth, in the incident with Korach.

If a person's soul is derived from the Heavens and his body from the Earth, then there must be a complete conceptual parallel. This means that the Heavens are the source of life for the Earth, just as the soul animates the body. Neither the body nor the Earth has any independent life.<sup>3</sup>

ועבודת האדם היא למצוא את עצמו בתוך אותו חושך, ושם להאמין. ראשית כל לא להרהר ח"ו, לדעת שסוף כל סוף אדם יכול להשיג את כל מה שחז"ל אומרים לנו. שנית - לחמוד את הדבר, לתת אמון בקב"ה ולהתפלל על כך, ושלישית - לבטא זאת גם בעולם המעשה שלו.

ובאמת, ככל שאדם יותר יאמין וישאף, החושך בהתחלה יהיה גדול יותר, הנסיגות שיעמדו בפניו יהיו קשים יותר!

את מהלך חייהם של האבות הקדושים, שהם היו היסודות של עם ישראל, הנהיג הקב"ה בהנהגה של הסתר. יעקב אבינו, בסוף ימיו, התבטא "מעט ורעים היו חיי" (בראשית מז, ט) - לא ראיתי אור במשך חיי! וכך גם אברהם ויצחק. הקב"ה הנהיג את חייהם בהנהגה של חושך, של סתירות ופלא. רק כשהגיע משה רבינו - אז התחיל הקב"ה לקיים את הבטחותיו. אבל הכל היה בנוי על יסוד אמונתם של האבות.

עלינו לדעת, שכל יהודי בפני עצמו צריך לעבור שלב זה. לפעמים אדם מתבונן במצבו, ורואה שזהו פשוט פלא. הוא יושב ולומד כבר שנים רבות וכמעט

שאינו יודע כלום, חושך! וכך גם עם ישראל בכללותו. חיים אנו בדור ירוד, ירדן ממש עד עומק התהום, חושך נורא ואיום!

אך חז"ל מגלים לנו שדוקא חושך זה מטרתו כדי שאחריו יגיע בעז"ה האור. "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאור".

R' Lapiansky

104 אשלי דעת

31

הכרת הבורא, וההכרה העמוקה שהעולם רק כלי לגילוי רצונו

התפיסה הראשונית והשטחית של המציאות היא תפיסה של תינוק. התינוק חש רק את עצמו, ואינו תופס כלל שיש עוד דבר חוץ ממנו. לאט לאט התינוק מתפתח ולומד להכיר ולתפוס שיש מעגל נוסף שסובב אותו. ככל שהוא מתפתח יותר הוא מכיר מעגלים רבים יותר. אך ישנה נקודת 'מחסום' אשר מהווה גבול להתפתחות הזאת, והיא התפיסה של מציאות מעל ומעבר למציאות בה האדם נמצא. היכולת לעבור את הגבול הזה ולתפוס את מה שמעל המציאות, היא השלב החשוב ביותר של התפתחות האדם. הכופר במציאות ה' הוא אדם שריו עדיין בתפיסה הילדותית שלו, מרוכז בעצמו ומתעלם מכוח הקיים מעבר למציאותו העצמית. אדם כזה עדיין לא 'התבגר' רוחנית.

השלב הבסיסי של התפתחות האדם, הוא ההבנה שיש דבר שהוא מחוץ לעולם, יש רבון לעולם שהוא בורא הכל ומנהיג הכל. כשהאדם עומד בשלב הזה, העולם על כל נבראיו נתפס אצלו כמציאות גמורה העומדת לעצמה, חוץ ממנו יתברך, אלא

שהוא מבין שמקור החיות של הכל הוא ה' יתברך. זו ההכרה הראשונה והבסיסית של האדם בבורא כל העולמים.

תפיסה עמוקה יותר היא כשהאדם מכיר שכל העולם הוא רק דמיון ומשל, וכל מציאותו אינה אלא אמצעי לגלות ולהוציא לפועל את רצונו יתברך. לא שיש כאן מציאות העומדת לעצמה היונקת חיות והטבה ממנו ית', אלא כל המציאות כולה היא ביטוי לרצון ה', שהוא הוא המציאות האמיתית היחידה.

32

שלי ההכרה מקבילים לשמות 'הויה' ו'אלהים'

שני שליבי תפיסה אלו מתבטאים בהבדל שבין שם 'אלהים' לשם 'הויה'. שם 'אלהים' הוא שם נסמך - 'אלהים של דבר', כמו 'אלהי השמים', 'אלהי הארץ'. שם זה מתייחס אל העולם והנבראים כמציאות קיימת ועומדת, שהבורא הוא אדונה המחיה אותה. אין שום משמעות לשם הזה אם אין מציאות חוצה ממנו, אבל שם 'הויה' הוא 'שם העצם' שאינו נסמך, הוא מורה על כך שאין שום מציאות חוץ ממנו ית', ומכ שגורא באילו יש מציאות ונבראים, הכל הוא דמיון שהקב"ה יצר ועשה, כדי שמתוכו יתגלה כבוד מלכותו.

משל למה הדבר דומה, ישנה מציאות של סיפור כל שהוא, שאחר שמספרים אותו מנתחים ושוקלים ומבקרים אותו. ברור שהעיקר הוא הסיפור, ואילו הניתוח שבא אחריו הוא טפל. אבל יש מציאות של משל, שכל עיקרו הוא להבהיר ולחדד את המסר של הנמשל. פשוט וברור שהמסר הוא העיקר, ואילו המשל אין לו מציאות עצמית וכולו עומד ככלי להבהרת וגילוי הנמשל.



It is significant that the Heavens and the Earth are introduced in the same verse because they only form a living entity when they coexist as a unit. It is no coincidence that in the second verse, *when the earth was absolutely empty, with darkness upon the surface of the deep, the land is barren and void. In this verse, the Earth is being discussed as it exists alone, and the Earth without the Heavens can only be an utter void, like a body without a soul.*

37

a person must really connect with his soul. This is the imperative of the verse which states למען ירבו ימיכם *in order to prolong your days.* It gives us the task of bringing the soul's influence into the body.

The end of the verse introduces the world's parallel mission: *like the days of the heaven on the earth, the work of bringing Heaven's influence into the Earth. When Heaven's influence is felt, Heaven and Earth form a living entity. Without connecting to the Heavens in the world, Heaven and Earth are separate entities. This results in the state of the second verse of Bereishis: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום* — *when the earth was astonishingly empty, with darkness upon the surface of the deep.*

38

#### MAN'S POWER TO GENERATE LIFE

Every thought, word or action of a person — good or bad — generates a similar force in Creation. Thus, the greater the effect and impact Man's soul is having on his own body, the greater the influence the Heavens will have on the Earth. Now we see that the parallel alluded to in the verse from Shema is not merely a parallel but a direct cause and effect!

We now begin to have an inkling of the magnitude of Man's actions. His actions literally have the ability to connect Heaven and Earth. Man is in charge of keeping Creation in existence. By Man being in touch with his soul, he causes the Heavens to be felt in the Earth, allowing for the perpetuation of Creation.

43

זו משמעות ההתגלות הראשונה למשה רבינו שהיתה בסנה (שמות ג. ב). האש אינה נראית באויר אלא נתפסת בחומר הנשרף, אולם "הסנה איננו אֵש" — האש נתפסת בו אבל אינה ניונת ממנו, הסנה לא מאכיל את האש אלא רק מהווה מצע להתגלות האש. זו צורת ההתגלות של התורה בעולם. התורה אינה תוצאה של העולם, אם כי היא מתפרשת ונתפסת על דברים מתוך מציאות העולם. איסורים הנוגעים לשדות ואילנות, למשל, אינם תוצאה מכך שיש בעולם שדות ואילנות, אלא להיפך, כיון שברצון העליון, במציאות היחידה והאמיתית, קיים רצון שנקרא "שדך לא תורע בלאים" או "שלוש שנים יהיה לכם ערלים", לכן יש בעולם שדות ואילנות בהם ועל ידם מתגלית מציאותו הגשמית של רצון עליון זה, הנעלה מעל הטבע והמציאות. כן הוא גם בשאר כל המצוות והחוקים — בכלום המציאות הגשמית מהווה משל לנמשל, שהוא התורה כפי שהיא במקורה העליון, הנעלה מעל כל מושג גשמי.

#### התורה אינה מיוחסת לאיש ולזמן מסוימים

בשם שאין התורה חלה על מקום מסוים, כך אינה חלה על אדם מסוים או בזמן מסוים בדוקא. לעומתה, בחינת התפילה, כשם שהיא משתייכת לארץ ולמקומות מסוימים בארץ, מפאת היותה שייכת לשם אלהים הנקרא "אלהי הארץ", כמו שהבאנו לעיל, כך היא משתייכת לאנשים מסוימים — "אבות תקנום". הקב"ה קורא את שמו שם 'אלהים' שהוא השם של בחינת התפילה על אנשים מסוימים, כמו שנאמר בפסוקים "אלהי אברהם", "אלהי יצחק", "אלהי יעקב", וכך זה עובר בירושה לבני בניהם. גם ענין העבודה בכללות מסור לבני אהרן הכהנים בדוקא.

#### הכרת הבורא - דרגת האבות

השלב הראשון בהכרת הבורא מתייחס לאבות. התפיסה העיקרית של האבות בהקב"ה היתה בשם 'אלהים'. [אין בזה משום מגרעת וחסרון ח"ו, שכן כך היא הדרך לעליה בסולם ההשגה בהש"ת, אי אפשר 'לקפוץ' לשלב עליון לפני השלבים הראשונים]. יש ללמוד את הדבר מדברי חז"ל במדרש (בראשית רבה לט, א):

אמר רבי יצחק, משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת. אמר, תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו, אני הוא בעל הבירה. כך, לפי שהיה אבינו אברהם, אמר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו, אני הוא בעל העולם.

ההכרה המתוארת כאן היא "ראה בירה אחת דולקת", הכרת המציאות כעומדת ונצרכת, אלא שברור שיש לה בעלים: "תאמר שהבירה זו בלא מנהיג". הגילוי בעקבות הכרה זו הוא "אני הוא בעל העולם", יש עולם ואני הוא בעליו.

#### 40 "תפילות אבות תקנום" - ח"י שעה

בגמרא בברכות (כז, ב) אמרו: תפלות - אבות תקנום. התפילה נקראת בפי חכמים (שבת א) "ח"י שעה". התפיסה העומדת בבסיס התפילה והכח הנפשי המניע את המתפלל, הם ההבנה כי יש מציאות קיימת ומרכזית של עולם על שלל צרכיו - "רפואה, שלום ומונוות" (רש"י, שם), וכיון שברור שמי שמרפא וזן ומכלכל הוא הבורא, אליו יש להתפלל וממנו יש לבקש את מילוי החסרונות והצרכים של מציאות קיימת זו.

לפי זה נבין למה מקום ההתגלות של הקב"ה לאבות היה בהר המוריה מקום המקדש. המהר"ל (נצח ישראל פרק ט, ועוד) מבאר ש'מקום' הוא מלשון 'קיום', המקום נותן לדבר שעליו קיום. במבט של אבות ובבחינת תפילה, העולם הוא נמצא הכרחי כדי שתתקיים הנהגת "אלהי הארץ". אלהים הוא בעל הבירה, ולכן צריך שתהיה בירה, כי אין בעלות ללא חפץ שעליו היא חלה. כביכול הקב"ה צריך את העולם כדי להתגלות בשם אלהים. לפי תפיסה זו צריך שיהיה בעולם הזה 'מקום' מסוים של השראת השכינה בגלוי, מקום שקדושתו נצחית, מקום אשר יבחר ה' הקב"ה התגלה לאבות במקום המסוים הזה, כי הם מעמדי הבחינה הבסיסית של בעלות וקיום העולם על ידי הבורא. ולכן מקום זה בו נתגלה אליהם הקב"ה הוא מקום העבודה, שבמקומה באה התפילה, וכמו שנתבאר, כי ענין התפילה משתייך להכרת האבות, המשויבת לשם 'אלהים'.

#### 41 תפיסת מציאות העולם ככלי - דרגת משה מוסר התורה

הנהגת ה' המתגלה אצל משה רבינו היא ברובד הפנימי והעמוק יותר, שהרי נגלה הקב"ה למשה רבינו בשם 'הויה'. לעומת ענין התפילה שתיקנו האבות, משה רבינו הוא נותן התורה. דרגת התפיסה באלהות המתייחסת לתורה, היא הדרגה היותר עמוקה שנתבאר לעיל. התורה מתחילה מכיוון הפוך: התורה במציאותה העליונה היא האמת המופשטת הכוללת את כל רצון ה', לפני שהתלבש בציורים גשמיים. הציורים הגשמיים של חוקי התורה הם כולם משל לרצון העליון. אבל העיקר הוא הנמשל שזה הרצון העליון בבריאה, דיני נזיקין ושומרים לדוגמה, הם רק משל לרבידים פנימיים של רצון ה' בעולמו, למשפטי ה' אמת. המציאות משמשת רק ככלי לגילוי הרצון העליון, ואינה עומדת בדבר בפני עצמו.

#### 42 התורה אינה זקוקה ל'מקום'

לפי מה שנתבאר בגדר התגלות האלהות אצל משה רבינו, מובן למה נגלה אליו ה' במדבר, בהר סיני, שאינו 'מקום' מצד עצמו, וקדושתו קיימת רק כל עוד הוא משמש כמקום נתינת התורה, כדכתיב (שמות יט, יג) ב'משך היבל הקדש יעלו ב'הר. התורה אינה צריכה 'מקום' בעולם הזה, התורה היא רצון ה' שהוא המציאות היחידה והאמיתית. נכון שקיום חוקי התורה בפועל מתבצע בעולם הזה, אבל התורה במקורה העליון אינה זקוקה למקום-קיום באמצעות העולם, אלא להיפך: התורה כמציאות האמיתית היחידה, משתמשת בעולם ככלי ומשל.

יש להסביר לפי זה גם את הציויי שנאמר לגבי ארון הברית: בטבעת הארון יהיו תבדים לא יסרו ממנו (שמות כד, טו), גם כשהארון מונח במקומו הוא כביכול לא ב'מקום', כי התורה היא נעלית מעל המציאות ואין לה בה מקום מסוים. ואכן "דבר זה מסורת בידנו מאבותינו. מקום ארון אינו מן המדה" (יומא כא, א) — לתורה אין מקום, וכשהיא מונחת במקום כל שהוא אין היא ממלאת אותו, שכן מקומה עליון מעל המציאות הגשמית.



השתמטות בנוסח 'אין לי'...

**להשלמת** הדברים נביא מאמר נוסף של הגר"ח זצ"ל (מאמר עג), בכיור אומרים ז"ל (ר"ה ו א): "אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו", לכאורה מהי הטענה נגדו וכמה חטא כשאין לו מהיכן לפרוע? אלא על כרחך שאין כלל מצב כזה של 'אין לו', מי שמרגיש בחובו כראוי, אין דבר העומד בפניו, ואין דבר הנשגב מכוחותיו... ואם 'אין לו' סימן הדבר שאיננו מרגיש עצמו בעל חוב", ועל זה הוא נתבע.

**ובהענין** הרעיון לעניינינו: כשאדם מתבטא 'אין לי' זמן; או 'אין לי' כוחות הגוף או הנפש הנדרשות בשביל זה - הוא בעצם אומר 'אני לא

מרגיש כל כך מחוייב לדבר'. ואם הוא בכנות עם עצמו, אז במקום שיתרץ עצמו: 'אינני יכול ללמוד', או 'אינני מצליח להתפלל כראוי', יאמר ברורות: 'אינני רוצה מספיק'. כי אילו היה רוצה באמת, ביחוד הלב, כבר היה מוצא את הדרך להגיע לכך בכוחות אדירים. כשאדם אומר לחברו: 'לא יכולתי להגיע ולהשתתף בשמחתך', שקר ענה בו, דאין זה שלא היה יכול רק שלא מצא עצמו מחוייב להשתתף, דאילו כן היה מוצא זמן לצאת ולבא, ה'מחייב' היה מגלה אצלו הזמן והיכולת לכך.

**ובכן** הקריאה מעוררת את הזמן, להיות הימים האלו מסוגלים ביותר שכל אחד יצא מגלות מצרים שלו, כלומר מן

המצרים שהכניס עצמו בהם בחוסר תבונה. וזאת על ידי שיתאמץ לדחוק ולדחוף את עצמו, להשית על עצמו 'מחייבים' רבים, שעל ידם יתגלו אצלו כוחות עצומים ומופלאים, והרבה שעות פנויות לתורה ועבודה, אשר בהיותו יושב שקט ושאנן בכלל לא ידע אודותם. ישמרנו השי"ת שלא נצטרך להגיע למצב של מצור ומצוק בשביל שיתברר לנו עד כמה כוחות יש לנו בשעת הסכנה חלילה, אלא נתעורר מעצמינו ליחד לבבנו, להתאזר ולפעול בכל הכוחות לתורה ולעבודה ה', כאדם שעומד בפני הזדמנות פז שחבל לו להחמיץ אותה שאז לפתע בכוחו להישאר עד כל הלילה, ולמנוע מעצמו אכילה ושתייה שעות מרובות, הכל מתוך התגלות הכוחות שאינם ידועים לו.

עמוקה בכוחות שלנו נעבוד את ה' ביתר שאת וביתר עוז, ונלך לקבל פני משיחנו במהרה בימינו.

מעתה נבין את החילוק שבין שלש הלשונות הראשונות של הגאולה ללשון הרביעית - "ולקחתי". הלשונות הראשונות מתייחסות לבחינת גילוי האלהות של האבות, והלשון הרביעית מתייחסת לגילוי שהחל אצל משה רבינו. "והוצאתי", "והצלתני", "וגאלתי" הם שלבים ביציאה מן הצרה עצמה. בני ישראל נמצאים בצרה, ובורא העולם מציל אותם ממנה שלב אחרי שלב. ענין זה מתייחס לשם 'אלהים' ובחינת האבות - תפילה, שלשה שלבים כנגד שלשה אבות.

אחרי שהסתיימו השלבים של היציאה מהצרה, מגיעה הלשון הרביעית "ולקחתי", המגלה שהגאולה לא היתה 'פתרון' לבעיה של הגלות, אלא כל ענין הגלות היה לתכלית של ידיעת ה': ולקחתי אתכם לי לעם וקיימתי לכם לאלהים. כל מטרת הידיעה למצרים, השעבוד והגאולה, הם בשביל שתעבדו את האלהים על ה'הר הזה (שמות ג, 12) וכמו שנאמר (שם יג, 17) בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, ופירש רש"י: בעבור שאקיים מצוותי.

45 ביאור תשובת ה' על טענת "למה הרעות"

משה רבינו טען לפני הקב"ה למה הרעתה לעם הזה לקחתי את עמך, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלתי את עמך, אכן ממבט של הגאולה כפתרון לבעיית הגלות יש כאן טענה: תהליכי ההצלה התחילו, אך גרמו רק לשעבוד יותר גדול. ועל כך באה תשובת הקב"ה, אילו היתה הגלות בעיה והגאולה פתרון לה, אכן יש כאן טענה, אבל באמת הגלות והגאולה שתיהן אינן אלא כלי לגילוי המציאות האמיתית - גילוי שם הוי"ה שהוא המציאות היחידה בעולם - ולפי מבט זה, כל ההעמקה בגלות ובשעבוד תהווה מצע לגילוי גדול יותר, וא"כ אין כאן שום טענה.

לכן אמר לו הקב"ה למשה "העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ". היות וטענתך על הגאולה היתה לפי ההבנה שהיא מהווה רק פתרון לגלות, לכן תזכה לראות רק את שלימות הפתרון של הגלות - "העשוי לפרעה תראה", אבל לא תראה את התממשות התכלית הסופית שבשבילה נעשה הכל, והיא כיבוש וירושת הארץ.

46 **האדם המצוי - ב' פרטים**

**ב' פרטים** שפת אמת! שעבודת האדם בכוחות איתערותא דלחמא, הוא רק רצונו לבחור לעלות ולירדכך בהשית לבדו, ואח"כ מבחינת איתערותא דלעילא ה' עוזרו להוציא רצונותיו מכח אל הפועל. ואילו זכרונ, "ודאי דבר ברור שאין שום דבר טוב מן האדם רק מהשית. ואל יקשה לך אם כן אין האדם עושה כלום. תשובת על זה כי עיקר עבודת האדם הרצון שבו, והאדם אשר כל מגמת רצונו לעבוד ית"ש, והשית מושיע לו שיעשה מצוות ומעשים טובים כראוי. וכל מה שהאדם עושה דוא כיון שהיה לו בו מעט כחורו של מוח ועל ידי זה עזר לו השית ופותר לו כפתורו של אולם עד שבא לידי מצוה. גם האדם עצמו אינו יכול להשיג מה ממנו ומה מהשית עכ"ל.

47 **מבואר** מרכיב השפת אמת וכל האיתערותא של האדם היא שהשתוקקות שלו תהיה להתקרב ולעלות יותר להשית מן המדרגה שנמצא בה עכשיו, לזו שבאה

אחריה. ועל ידי שפניות להשית פתחו של מחש. הקב"ה עזר לו לעומדה ולהוציא לפועל. ורעיון זה תואם עם מה שכתבו המפרשים שאותיות רצון הן אותיות צנור, כלומר שה' לוקח רצונו ויוצר ממנו צנור להשפיע לו רצון לנמור מה שמוטל עליו. אבל צריכים לדעת שהפתח הזה, הגם ששיעורו קטן מאד כמחש, בכל זאת נדרש מן האדם וזכרון וטהרה רבה כדי שהשית יבא מציאות הצנור מן רצונו. והוא כמו שדרש הרבי זצ"ל שאנחנו די בכך שפתחו יהיה כפתור של מחש אך בתנאי שהוא פתח המפולח מן המצוה אל הקצה.

50a

**יצורנו** ה' שנוכח להפנים את הדברים ולהבין שבשביל לתקן את הפגמים אין צריך להתעסק בעניינים נשגבים ונעלמים העומדים ברומו של עולם הסוד, אלא גם באופן פרקטי ביותר אפשר לתקן, על ידי שידחוף את עצמו בכל התחומים, להתקדם קצת מעבר לרמת הנוחות שהורגל לה, להוסיף התאמצות בשביל להוציא ולגלות מה שטמון אצלו 'בכח', בזה תלוי כל התיקון. ומתוך הכרה

50b